

Itt születtem ezen a tájon,
itt ringatott édesanyám

- Bácskertes múltja, jelene és jövője -

Drága olvasó, pályamunkámban a kupuszinai hagyományokról, azok megbecsüléséről és jelenlegi megítéléséről lesz szó. Egy kicsi faluban élek én Vajdaságban. Neve Kupuszina, a világ közepének tartják sokan és ha nem is igaz a falusiaknak s az én lelkemnek az.

Kupuszina egy hagyományőrző közösség. Szokásainkról, népdalainkról és múltunkról fogok most pár sort szólni. Remélem tetszeni fog az írásom és ellátogatnak ide egyszer, hogy megtapasztalják e falu szellemi csodáját.

"Hisz itt születted ezen a tájon, itt ringatott az édesanyád. Itt indultál el az útra, s itt jártad ki az iskolát. Itt élnek a barátaim és itt találtad meg szerelmemet. A nagyvilágban e kívül nincs máshol helyed."

(Koncz Zsuzsa és Bródy János: Szabadnak születted)

Bácskertes története, történelme

Másik nevén Bácskertes, amely Vajdaság Nyugat-bácskai körzetében található. Magyar nevét kertészkedő lakosságáról szerezte. A falu szerb elnevezése a kupus káposztát jelentő szóból ered. Eredeti nevét (Kupuszina) a betelepített szlovák, palóc lakosság adta. A későbbi magyar telepítések után nevezték át magyarra (Bácskertesre) a falut. A középkorban Hetes nevű falu állt a helyén, melyet a török pusztított el. Az egykori Bács-Bodrog vármegye területének nagy része, így Kupuszina is a trianoni békeszerződés óta Szerbiához tartozik, de elmondható, hogy a történelem viharai között is megőrizte magyarságát.

1. Térkép: Kupuszina a vajdasági szórványmagyarság egyik nyugat-bácskai települése.

Az 1910-es népszámlálás eredményei alapján mind a 3205 lakos magyarnak vallotta magát, majd az 1991-es népszámlálás adatai szerint a 2442 itt élő ember közül 92%. A 2011-es népszámlálás megközelítő eredménye 2400.. *"Minél kevesebb a magyar lakos, sajnos sokan elutaznak külföldre és itt hagyják e szép falunkat."*- nyilatkozták nekem a helyi közösségben.

Sok csoda rejlik a faluban. Azonban nem mindig tündérmese itt se az élet 1890 október 2-án csütörtök délután fél négy órakor keletkezett falutűz óriási kárt okozott szinte az egész településen, 360 ház égett le.

I. kép: Szent Flórián szobor napjainkba

Ennek a csapásnak az emlékét őrzi s figyelmeztet a veszélyre a kupuszinai templomtoronyban minden csütörtökön délután fél négykor megszólaló emlékharangszó. Ennek emlékére Szent Flórián szobrot is emeltek 1911ben.

Első temploma 1754-ben épült. A mai templom 1808-1813. között épült Szent Anna tiszteletére. Idén július 26-án ünnepelték Szent Anna-plébániatemplom 200 éves fennállását. Az eseményről Ft. Bunford Vilmos így nyilatkozott:

"Rossz hírrel kezdődött a nap, Bábel Balázs kalocsai érsek ugyanis jelezte, hogy betegség miatt kénytelen lemondani a látogatást. A szabadkai Dobai István főtisztelendő úr viszont megtisztelt bennünket jelenlétével, gyönyörű misét tartott. Huszonegy pap volt jelen, köztük egy palicsi diakónus: Koleszár József, aki a falu szülöttje. A helyi közösség tanácsa, a civilszervezetek, egyesületek tagjai, az általános iskola

dolgozói is részt vettek a szervezésben s a rendezvény lebonyolításban. A gyermekek vállalták a kupuszinai népviselet felöltését, a nagy hőség, a szünidő, a nyaralási idény ellenére díszei voltak az ünnepnek. A magyarországi testvértelepülések, Ádánd, Hercegszántó képviselőit megvendégeltük minden jelenlevővel együtt. A megmaradt kiflit, süteményt, gyümölcsöt a Caritas jótékonsági szervezet helyi aktivistái szétosztották a rászoruló nagycsaládosok, szegényebb sorsú lakók között. Példás volt a hívek odaadása. Ha összetartunk, nincs lehetetlen, és a munka nem fáradtság, hanem öröm, az elért eredmény pedig sokáig örömmel tölti el az ember szívét."

(Hét Nap, 2013. augusztus 07

2. kép:Szentmise a vendég atyákkal

Bácskertes múltja és jelene a hagyományokon keresztül

Népi hagyományait máig óvó település Bácskertes, ahol a sokszoknyás, eredeti palóc színvilágú, de a bácskai németek viseletének hatását is magán hordozó, a magyar nyelvterületen egyedi népviselet még a mindennapok tartozéka. Egyedi a falu máig megőrzött szinte középkori palóc nyelvjárása, s a megőrzött sok alföldi népdal, népballada.

A népviselet egy közösségnek a külön ruhája, ami a közösséghez való tartozást jelenti és jelképezi. Aki azt viseli, az annak a közösségnek a szerves részét képezi. Az 1900-as évek elejéről vannak fényképek, amelyek alapján lehet bizonyítani, hogy a fotókon lévő viselet nagyon hasonló ahhoz, amit a mai táncsoport és énekesoport visel. Szinte azonos a

szivárványos vállkendő, a slingelt ing, a keményített szoknyák, a felső deliny szoknya, a koszorús kötény, a fekete cipő, az asszonyok fején a fityula, esetleg kicsit más alakban, a lányok fején a bukor, ami kicsit laposabb volt, de szintén nagyon hasonló. Tehát a 20. század elején ez a viselet létezett.

3. kép: Vörös Endre és Janovics Renáta látható a régebbi népviseletben

A férfi ünnepi viselet egyszerű: csizma, zsinóros fekete bársony nadrág, legényeknél színes ing, égszínkék vagy borszínű, a férfiaknál pedig fehér ing, fekete mellény és fekete kalap. A hétköznapi viselet ettől még egyszerűbb, az évszakoktól függ, nyáron bő ing és bő nadrág, kalap és papucs jellemző.

A női viselet érdekesebb. Abban dolgoztak, aludtak, sőt még áldott állapotban is ebben jártak. Kötelezően van ünnepi és hétköznapi viselet. A kettő között nagy különbség van. Először is a szoknyák keménységében. A hétköznapi szoknya nem lehetett kikeményítve, mivel abban nem lehetett dolgozni, többek között a súlya miatt.

4. kép: Guzsvány Anna napjainkbeli népviseletbe

Régen jellemző volt, hogy a házasodni készülő pár az esküvő előtt három hétig hirdette a templomban. Ilyenkor a menyasszony felvette a kórót (különböző szalagokból álló dísz), ami kizárólag erre az alkalomra lett készítve. A harmadik vasárnap pedig a menyasszonyt fekete viseletbe öltöztették, annak jelképeként, hogy elbúcsúzik a lánykorától, meggyászolja a lánykorát.

Már gyerekkortól kezdve viseletben jártak. A karon ülő gyermek zubbonyt viselt, a fiú és a lány is, sipát vagy pepust (sapka), erre tűzték a lányoknak a bukrot. A kisfiúnak, aki tudott már menni, egy kis kalapja volt.

Az évek folyamán egyre rövidültek a szoknyák. A régi képeken megfigyelhető, hogy a szoknyák a lábszár térd és boka közötti részéig értek. A II. világháború után kezdődött a szoknyák rövidülése. Ekkor változott a viselet is csillogósabbra. Nyitottabbá vált a piac, és elkezdték hozni Törökországból, délről ezeket a csillogó, flitteres díszeket. A közösség zártsága is nyitottabbá vált, egyre többet kommunikáltak más településekkel, látták, hogy ott már buggyos ujjú ingek vannak, és gondolták, hogy divatozni kell. Így a több száz éves viseletet hirtelen változtatni kezdték, elkezdték rövidíteni a szoknyákat, a feketét lassan kiiktatták, ehelyett kék, lila és egyéb enyhébb színek váltak dominánssá, például a kötény esetében. Majd az egyszerű, szép slingelt inget levetették és helyette buggyos ujjú inget

vettek fel. Levetették a vállkendőt, mert nem érezték elég cifrának, különböző színű mellényeket vettek, amit teleraktak csillogó flitterekkel. Tehát a viselet világosodott és csillogósabb lett.

Az idősek nem hagyták el a régi viseletet, csak a fiatalok. Az életünk természetes velejárója a változás, de nem szabad elfelejteni, hogy mik az igazi értékek. Még a nem kivetközött települések közé tartozunk, mivel az idősek még mindig hordják a népviseletet, de ez maximum tíz év kérdése és a kivetközött települések közé fogunk tartozni. Ugyanis újonnan nem lehet megvenni ilyesmit, sajnos nincs is rá nagy igény, se pénz. A régi deliny anyagot sem lehet már sehol beszerezni, esetleg hasonló anyagot, hasonló mintával. Ezek örökségek. Örököltük a nagymamáktól, dédmamáktól. Kupuszinán minden házban van olyan szekrény, ahol ezeket a ruhákat őrzik.

Talán ismerős a történet... egy kisleány elindult szülőfalujából, Bácskertesről, hogy elvigye a nagyvilágba a hírét ennek a hagyományörző kis közösségnek. Megszületése óta a népi kultúra, a hagyományápolás légkörében nevelkedett, szerető szülei, majd később tanítói, tanárai szárnyai alatt. Fölszállott a páva idei győztese Csizmadia Annáról van szó. Egy remek emberről, akinek még fontosak a hagyományok és a közösség ahol felnőtt. *"Ameddig egy nép énekel, messzire hallatszik hangja"*- ebben azért sok igazság van! Jobban meg szerettem volna ismerni életútját, gondolkodásmódját, ezért rövid riportot készítettem vele.

- Kitől tanultad a hagyományokat, miért választottad ezt a pályát?

- Szüleim neveltek ebbe fel. Nagyon sok mindent köszönhetek nekik. Mindig mellettem álltak/állnak. Kipróbáltam magam más műfajba is de nekem a népzene az életem.

- Mit gondolsz arról, a mai fiataloknak mennyire fontos az, hogy megtanulják a régi hagyományokat?

- Fontos, hogy megőrizzük a hagyományaink. Minél jobban! Biztos te is észreveszed, kivetközött közösségé válunk. Nyáron népdalt tanítottam a Palóc-táborba - te is hoztad a csoportod ugyebár - és az ő arcuk ragyogott. Pár gyerek még meg is kért, hogy tanítsam őket több énekre is. Három dalt tanítottam meg ott nektek a négy csoportnak mindegyiknek külön-külön és annyira érdekelődőek voltak a gyerekek. Nagyon jó érzéssel töltött el. Szóval maguknak a gyerekeknek is fontos a hagyomány, de tőlünk is függ, hogy tanítjuk, hogyan adjuk át a szokásainkat és hogy mekkora szeretettel tesszük ezt mert úgy fognak reagálni az ifjabbak is.

Fontos, hogy ahogy múlik az idő nem felejtjük el hagyományainkat és persze magyarságunkat. Ünnepeink, megemlékezéseink által remélem megőrizzük szokásainkat, hagyományainkat.

Örömmel tölt el, hogy a falumban található általános iskola vezetősége is fontodnak tartja hagyományink megőrzését. Az idei nyáron megint megrendezték a Palóc tábort a környékbéli gyerekeknek, de Magyarországról, Horvátországból is érkeztek vendégek. A

tábor ideje alatt megismerkedhettek a faluval, hagyományaival, népdalaival és bővebb ismereteket tettek szert Mátyás királyról.

Szerencsésnek érzem magam, ugyanis én is részt vettem a tábor szervezésben. A táborban összesen 30-40 gyerek vett részt, akiket 5 csoportra osztottuk. A kialakított csapatoknak volt egy csapatvezetőjük, akivel együtt kellett első nap kiokoskodni a csapatnevet és csapatdalt is.

Egyik csoportnak én voltam a vezetője. A pár nap alatt én is sokat tanultam, sok ismeretre tettem szert. A tábor legfontosabb elem az volt, hogy lehetővé tette a gyerekeknek, a csoportvezetőknek és a vendégeknek a magyar identitásunk elmélyítését a hagyományainkon keresztül. Ezt mind csapatban, egymással együttműködve.

Remélem minden évben sikerül megrendezni a tábort, hisz fontosnak tartom, hogy az ifjú generációk megismerkedjenek más magyar hagyományokkal, ezáltal tudják értékelni a szokásokat és megőrizni azokat. Sajnos az idő múlásával egyre jobban hanyatlanak a népszokások, sőt meg is szűnnek. Büszke vagyok arra, hogy egy ilyen gazdag, hagyományőrző közösségbe születtem, és igyekezni fogok, hogy legalábbis a környezetem ezekre mindig emlékezzen. A mostani gyerekeknél, sőt kortársaimnál is azt látom, hogy minden a számítógép, az internet és a technika körül forog, amiknek persze pozitív hatásaik is vannak. Azonban az internet nem tudja átadni a barátokkal együtt átélt kalandok, kacagások emlékét, például azokat az élményeket, amelyeket átéltünk a nyári tábor alatt. Ezért örülök, hogy a József Attila Általános Iskola törekszik és remélhetőleg minden évben megrendezik majd ezt a hagyományőrző tábort.

Azonban nézzük meg gyerek szemmel, hogy mit gondolnak ők a táborról és a hagyományokról. A tábor végeztével csapatommal egy aprócska beszélgetést folytattam:

- Sziasztok. Feltehetek pár kérdést így a tábor végén?

- Perszeeeee!!! - hangzott egyhangúan a válasz.

- Hogy éreztétek magatokat a táboridő alatt? Örültök, hogy meg lett rendezve?

- Uhh nagyon király volt. Persze...Annyi új baráttra tettünk szert csak kár, hogy vége van.

S most páran könnyes arccal lenéztek.

- Hiányozni fog a táj és persze te is.

- Köszönöm. - mondtam boldogan, s örültem mert látszott arcukon az öröm, hogy itt lehetek.

- Mi tetszet a tábor idő alatt legjobban?

- Minden. Legjobb volt mikor Csizmadia Anna tanított minket énekelni, de jók voltak a csapat játékok is vagy amikor reneszánsz táncokat tanultunk.

- Maradnátok még?

- Igeeeen!!! - hangzott a válasz torkuk szakadtából.

- Nem is sajnáljátok, hogy nincs számítógép, internet?Vagy nem hiányzott?

- Kicsit, azonban itt is volt játék és még jobb is volt.

- **Jövőre megint jöttök?**

- Naná! Ki nem hagynánk. Nagyon jól éreztük magunkat és soha nem felejtjük el a szép emlékeket.

5. kép: 2013 Palóc-tábor Fekete sereg I csapat

Örömmel töltött el a gyerekek boldogsága, és hogy vissza vágnak majd ide. Fontos szerintem, hogy a vajdasági magyar emberek megőrizzék múltjukat, ugyanis hagyományaink hozzájárulnak identitásunk megőrzéséhez. Az idősebbeknek át kell adni a fiataloknak a tradíciókat. Ha megismerjük a körülöttünk élők szokásait, hagyományait, attól csak többek lehetünk! Minden erőmmel ezért segíteni fogok, hogy a további évekbe is sikerüljön megrendezni a Palóc tábort, ugyanis ez egy olyan kulturális örökségünk, amelyet csak mi, kupuszinaiak tudunk életben tartani.

Remélem tetszet az írásom és kedvet kaptak, hogy meglátogassák picinyke falumat.

Végül Silling István szavaival fejezném, aki egyik vele készült interjújában, mikor megkérdezték tőle mit jelent számára Kupuszina, ezt felelte:

"Mindent. Kupuszina és Nyugat-Bácska jelenti a mindent, mert a szülőfalum Kupuszina, a szülőföldem a Bácska, a Bácskában is Nyugat-Bácska, Zombor központtal, természetesen. Kupuszina az a hely, ahol élni kell. Ahol nem biztos, hogy mindig jó élni, de ahol érdemes élni. A világ közepe. Nem is a közepe, rosszul mondtam: ez a világ."

(Magyar Szó napilap, 2010 szeptember 4)

Köszönettel tartozom a megértő és segítőkész kupuszinai lakosságnak, akik segítettek interjúikkal a pályamunkám megírását. Fontosnak tartom még kiemelni Ágyas Réka szociológia tanárnőm szakmai segítségét, hogy nézőpontjait megosztva velem, elősegítette a könnyebb munkát. Köszönöm nekik!

Forrásanyag:

- Beszélgetés a táborlakó gyerekekkel
- Fekete J. József (2010): A világ, ahol érdemes élni - Silling István hatvanéves -- A jubiláló nyelvészprofesszor nyilatkozott lapunknak szülőfalujáról, nyelvjárásról, hagyományörzésről, önmagáról (Link: http://www.magyarso.com/hu/2010_09_04/kultura/56863/A-vil%C3%A1g-ahol-%C3%A9rdemes-%C3%A9lni.htm, letöltés dátuma: 2013.09.11.)
- Fridrik Mihály: Képek Kupuszina múltjából és jelenéből pályamunkája (Link: <http://www.knpa.hu/index.php/palyazatok/palyazatok-tanulmanyok/40-kepek-kupuszina-multjabol-es-jelenebl?start=1>, letöltés dátuma: 2013.09.10.)
- Hét Nap (2013): Kupuszinai Ékszerdoboz (Link: <http://hetnap.rs/cikk/-14780.html>, letöltés dátuma: 2013. 09.11.)
- Koncz Zsuzsa és Bródy János: Szabadnak születél (Link: <https://www.youtube.com/watch?v=X1wdwAwWg4A>, letöltés dátuma: 2013.09.07)
- Kupuszina honlapja (Link: <http://www.kupusina.org/main/index.php>)
- Személyes interjú Csizmadia Annával, a Fölszállott a páva legszebb hangja.
- Személyes interjú József Attila Általános Iskola igazgatójával, Csikos Sándorral
- Szikora István: Szeretett szülőföld: Kupuszina: földrajza, határrész- és dűlőmegnevezései, a határ és a település alakulása, lakossága, események a történelem folyamán, a földművelés a kezdetektől napjainkig, 2011. Szabadka.
- Wikipédiai ismeretek Kupuszináról (Link: <http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1cskertes>, letöltés dátuma: 2013.09.07.)
- Youtube felvételek a hagyományokról (Csizmadia Anna interjúi: <http://www.youtube.com/watch?v=2NcoVLFavQQ> , <http://www.youtube.com/watch?v=Ypd3Xi29ec>)